FÖLDBÉRLŐSZÖVETKEZETEK MAGYARORSZÁGON

A fenti címen érdekes propagandakönyvet adott ki dr. *Schandl* Károly, az Országos Központi Hitelszövetkezet alelnök-vezérigazgatója. Érdeklődésünkre természetesen elsősorban e szövetkezetek fejlődéséről és szervezetéről adott rajza tarthat számot, de figyelmet érdemel az a szándék is, mely e könyvet megíratta vele. Az előbbi ugyanis csupán anyag volt, amelybe ez utóbbi lehelt lelket.

Ami a lelket illeti, mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a szerző mélyen átérzi a szövetkezés népnevelő és a társadalmi felemelkedést szolgáló jelentőségét, bár ebben az érzésben van bizonyos lehajlás, gyöngéket óvó emberszeretet, ami nem teljesen fedi a szövetkezeti szellem mélyén rejlő erőtudatot és az önsegély útján való érvényesülés akaratát. Igaz viszont, hogy ez az erőtudat és akarat nálunk még kifejlesztésre vár s hazai viszonyainknál fogva a szövetkezeti gyakorlat mifelénk legjobb esetben a jóindulatú gyámkodás jellegét öltötte magára. A szerző tehát csak a régi hagyományokat folytatja, midőn mondanivalóját most is ahhoz a birtokos arisztokráciához intézi, amely Széchenyi Istvánt és Károlyi Sándort adott a gazdasági fejlődés útjait kereső országnak, és amelynek megértő magatartásától várja a jövőben is a szövetkezés ügyének felkarolását.

Szövetkezői meggyőződésének őszinteségéhez kétség nem férhet, épp ezért sajátos viszonyainkra jellemzőnek tűnhetik fel a rábeszélésnek az a módja, amelyet a nagybirtokosok megnyerésére mindvégig használ. Ha nem az ügyvédi kapacitálás simulékony fordulatait látnók benne, valóban azt kellene hinnünk, hogy legalább annyira aggódik a latifundiumok esetleges feldarabolása miatt, mint amennyire szívén viseli a „kisemberek" dolgát. Különben, ki tudja? E kétfelé pillantó beállítottság talán szükséges velejárója annak a haladó konzervatív megoldásnak, amelyet oly előszeretettel hangoztat.

Fejtegetése szerint ugyanis birtokpolitikára azért van szükség, hogy ne kerüljön sor radikális földreformra, amely mindig megrázkódtatásokkal jár a társadalmi és gazdasági életben egyaránt. Figyelmezteti a birtokosokat, hogy aki földbérlőszövetkezeteknek ad bérletbe megfelelő területet, az mentesülhet a telepítési és kisbérleti törvény alapján elrendelhető kisajátítás alól. „Az előrelátó földbirtokos nem várja tehát be azt az időt, amikor a földmívelésügyi kormány kényszerintézkedésekhez nyúl s birtokán végrehajtja a kisbérleti törvényt, hanem már előre iparkodik földbérlőszövetkezeteknek bérbeadni birtokából megfelelő területet önkéntes megállapodás alapján", – írja a 46. oldalon. Megnyugtatásul pedig hozzáteszi, hogy a hitelszövetkezetek nem fognak propagandát indítani ebben az irányban, mivel még a látszatát is kerülni kívánják annak, mintha erőszakos nyomást akarnának gyakorolni a birtokosokra.

A földbérlőszövetkezetekről magukról, amelyek kiépítése jórészt Schandl Károly érdeme, csak a legnagyobb elismerés hangján emlékezhetünk meg. Teljesen igaza van abban, hogy a földbérlőszövetkezeti mozgalom értékes előiskolája a céltudatos birtokpolitikának, mivel alkalmas alanyokat nevel az önálló portával rendelkező gazdatársadalom kereteinek bővítésére és erősítésére. Abban azonban némi túlzást kell látnunk, hogy ilyen előiskola nélkül a földtulajdonhoz juttatást nagy területeken sötétbeugrásnak minősíti, különösen, ha ezt az állítást a földbérlőszövetkezetek fejlődésének eddigi üteméhez mérjük. Ha negyedszázad alatt 120.000 kat. hold földön mindössze 20-25 ezer ember (családtagokkal 120.000) járta ki ezt az iskolát, akkor földbirtokpolitikánk még hosszú ideig nem fogja megtalálni a kellő előfeltételekkel rendelkező gazdajelölteket. Viszont abban a földreformnak alighanem legtürelmetlenebb sürgetői is egyet fognak érteni, hogy az újonnan földhöz juttatott gazdákat ajánlatos a szövetkezeti irányítás és együttműködés keretében összefogni. Ez nyilván csak szervezés kérdése s épp ebből a szempontból tartjuk a földbérlőszövetkezetek által nyújtott példát – bármennyire töredékes is – értékesnek. Ezért, úgy véljük, nem lesz felesleges, ha a szerző által közölt adatokat kissé részletesebben ismertetjük.

Az 1907-ben elindított első földbérlőszövetkezet nyomában csak lassan alakultak meg az OKH kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek hasonló bérlőcsoportjai. Az első világháború után bizonyos lendületet vett a mozgalom, a húszas évek során azonban a bérlőcsoportok száma így sem haladta meg a 64-et (1925), a bérelt földek területe az 51.000 kat. holdat (1923) és a bérlőtagok létszáma a 8000 családot (1924). A gazdasági válság ezeket a számokat is érezhetően lenyomta s csupán a legutóbbi években ért a szövetkezésneK ez a formája újabb virágzáshoz. A múlt év őszén 103 hitelszövetkezetben 142 bérlőcsoport működött 68.000 kat. holdon s a bennük tömörült bérlőcsaládok száma 15.000 volt. E számok nyilván nem túlnagyok, de mindenképen életképességről tanúskodnak. Ami fejlődés megmutatkozik azonban bennük, annak magyarázata nemcsak a válság eltűnésében keresendő, hanem hihetőleg a nagybirtokosoknak abban a gyakorlatias meggondolásában is, – amelyre egyébként szerzőnk is felhívja a figyelmüket – hogy u. i. a szövetkezeti megoldás kétségtelen előnyöket rejt magában az átengedésre kötelezés útján előálló visszacsinálhatatlan területvesztéssel szemben.

Jogi és gazdasági szerkezetüket tekintve a földbérlőcsoportok nem önálló szövetkezetek, hanem az OKH kötelékében működő hitelszövetkezetek „szakcsoportjai", amelyeknek tagjai a hitelszövetkezet által bérelt birtokén parcellánként gazdálkodnak. A bérleti szerződést a földbirtokossal a hitelszövetkezet köti s a kebelében alakított szakcsoport tagjainak ő adja át egy ú. n. szervezeti szabályzat aláírása ellenében. E szabályzat, mely lényegében egy külön társasági szerződés, a bérlet egész tartamára kötelezővé teszi a részvételt s kényszerű kiválás esetén a tag továbbra is vagyonjogi felelősséggel tartozik a földbérleti vállalkozásból származó minden kötelezettségért. A csoport tagjai ezenfelül egymásért is egyetemleges kötelezettséget vállalnak a szövetkezet irányában, amely viszont a birtokos felé szavatol értük. A hitelszövetkezet igazgatósága gondoskodik a bérlőcsoport adminisztrációjáról is, míg ez utóbbi a maga közgyűlésén választott elöljáróság útján intézi saját belső dolgait. Az elöljáróság segítségével a hitelszövetkezet a tagok gazdálkodását is ellenőrzi s ügyel ennek okszerűségére és szerződésszerűségére. E célból egyik igazgatósági tagját bérleti felügyelőül rendeli ki, sőt ha nagyobb területről van szó, külön szakértő alkalmazottat is szerződtet, esetleg a birtok majorját átvett szövetkezeti középbérlőt bízza meg a bérlet felügyeletével. A föld művelése általában a négyes forgórendszerben történik, amely

vetésforgót a bérleti szerződés kikötései keretében az OKH szakértőjének közreműködésével állapítják meg az egész bérleti időtartamra. A vetésforgó betartása szigorúan kötelező s ha a birtokhoz legelő is tartozik, annak közös használatát a központ hozzájárulásával szerkesztett külön „rendtartás” szabályozza.

Tovább is folytathatnók e rendkívül tanulságos szervezőmunka részleteinek felsorolását, annak az állításunknak az alátámasztására azonban, amit fentebb megkockáztattunk, ennyi is elég. A szerző maga adja kezünkügyébe az érvet annak igazolására, hogy nincs „sötétbeugrás”, hq valami kellő előrelátással és körültekintéssel van megszervezve. Elvégre a szövetkezetek tagjai sem valamilyen előzetes tanoncgyakorlat alapján választódnak ki, mégis azt olvassuk könyvében, hogy az OKH többévtizedes gyakorlatában még nem fordult elő, hogy a tagok ne tettek volna eleget kötelezettségeiknek. A szövetkezeti vezetés, valamint a tagok kölcsönös ellenőrzése mindig megtette a magáét abban az irányban, hogy a vállalkozás semilyen tekintetben ne vezessen kudarcra. A földreform gyorsabb ütemének kérdése tehát ezen a ponton semmiesetre sem bukhat meg...

Tulajdonképen nem tartozik a tárgyhoz, de mégis élni akarunk az alkalommal, hogy szóvá tegyünk egy szinte csak árnyalatban érzékelhető „stíluskérdést”. Emberszemléletünket, mondjuk meg röviden, kissé bántja a „kisember” megjelölés használata. Tudjuk, a szóban nincsen semmi bántó él, legkevésbbé a szerző tolla alatt, akinek rokonszenves hajlandóságaival tisztában vagyunk. Ahhoz a szó már túl kopott és lompos, de épp ezért nem árt, ha egyszer alaposabban szemügyre vesszük. Szemérmetesen és a dolgok fájó lényegét kerülgető tartózkodással a szó egyszerűen kisvagyonú vagy éppen szegény emberekre céloz. A gyenge gazdasági megalapozottság takargatni való képe húzódik meg mögötte és mivel majdnem kizáróan a mezőgazdaság körében használatos, nagyjából kisbirtokost, zsellért, földtelen gazdasági munkást, bérest és egyéb földtúró szegénységet jelent. A „kisembert” a vagyoni cenzus hozta létre. Számunkra azonban az ember, túl az antropológiai vonatkozásokon, elsősorban etikai fogalom, mely belső értékek, eszmények és a gondviseléstől ránk ruházott méltóság tudatának hordozója. Azzal a transzcendens valamivel kapcsolatban, amit az ember személye jelent, az anyagi ellátottság mérésének ürügyén ne alkalmazzunk olyan megkülönböztetést, mely a kisebb értékűség képzetét kelti, hanem szabatosan nevezzük meg azt a társadalmi kategóriát, amelyre gondolunk. Elvégre, amint senkinek sem jut eszébe, hogy a nagybirtokost egyéb jogcímek híján „nagyembernek” mondja, úgy talán a „kisember” sem mindig azonos a szegény emberrel.

Tóth Béla